

Ärendenummer
TRV 2023/92088
Motpartens ärendenummer
M 8654-23

Dokumentdatum
2024-11-22

Konfidentialitetsnivå
1 Ej känslig

Mottagare
mmd.nacka.avdelning4@dom.se

Webbversionen av detta yttrande har maskats enligt GDPR för att skydda privatpersoners uppgifter och fastighetsbeteckningar

Yttrande i mål M 8654-23, Ostlänken delområde Trosaåns dalgång och Hillesta

1 Precisering av yrkanden

Trafikverket önskar komplettera yrkandena om tillstånd till vattenverksamhet med angivande av de beteckningar (det individuella ID-nummer som tilldelats alla vattenverksamheter inom projekt Ostlänken) som yrkandet avser. För att ytterligare förtydliga till vilket vattenområde vattenverksamheterna hänför sig har yrkande 3 i avsnitt 1.1 delats upp i punktsatser och orden *för brostöd* lagts till i yrkande 5 i avsnitt 1.2. När det gäller yrkanden om grundvattenbortledning tillämpas inom samtliga ansökningar inom projekt Ostlänken en uppdelning som tydliggör när det endast är fråga om tillfällig grundvattenbortledning i byggskedet och när det även är fråga om permanent grundvattenbortledning.

1.1 Arbeten i vattenområde

1. anlägga skärning genom våtmarksområden (Y21-002 och Y25-004),
2. utföra schakt för brostöd samt uppföra erosionsskydd inom Trosaåns vattenområde (Y23-001 och Y23-002),
3. uppföra anläggningar för järnväg, serviceväg och tillfälliga arbetsytor inom
 - vattenområde vid Dike som avvattnar Rensjön (Y26-003, Y26-004, Y26-005, Y26-006, Y26-007 och Y26-008,) och inom
 - vattenområde vid Tillflöde till dike som avvattnar Rensjön (Y27-003, Y27-004, Y27-005, Y27-006, Y27-007, Y27-008 och Y27-009, Y27-010 och Y27-011),

1.2 Grundvattenbortledning

4. i bygg- och driftskede från bergtunnel och skärningar i jord och berg leda bort inläckande grundvatten (G21-009, G21-010 och G24-002),
5. i byggskedet leda bort grundvatten från tillfälliga schakt för brostöd i jord och berg (G21-004, G26-001 och G27-002),
6. ur brunnar leda bort grundvatten till processvatten (G25-001), samt

Ärendenummer
TRV 2023/92088
Motpartens ärendenummer
M 8654-23

Dokumentdatum
2024-11-22

1.3 Markavvattning

7. uppföra vall samt omleda dike i syfte att ytavrinning inte ska rinna ner i skärning (Y25-002 och Y25-003).

2 Villkorsreglering

Behovet av villkorsreglering bör enligt Trafikverkets uppfattning i första hand avgöras utifrån de risker för människors hälsa och miljön som den verksamhet som är föremål för tillståndsprövning innebär. I varje ansökan inom projekt Ostlänken har Trafikverket därför föreslagit särskilda villkor endast i de fall som det ansetts miljömässigt motiverat. Trafikverket har vidare pekat på att det saknas skäl att i dessa ansökningar frångå huvudregeln att det är påverkan från vattenverksamheten som ska regleras i tillståndet. När det gäller risker för olägenheter från den byggande verksamheten i övrigt bör dessa hanteras utanför målet, i enlighet med de krav som redan gäller.

Trafikverkets inställning i denna fråga bottnar inte i någon ovillighet att följa de krav som gäller eller de åtaganden som gjorts i ansökan, utan Trafikverket eftersträvar endast att prövningen ska förhålla sig noga till bestämmelserna i miljöbalken och till vad som uttalats i praxis i fråga om prövningsram och förutsättningarna för villkorsreglering. Trafikverket har inga problem i sak med att tillståndet förenas med ytterligare villkor, även i sådana delar som Trafikverket anser vara obehövliga. För det fall att domstolen anser att behovet finns önskar Trafikverket få möjlighet att påverka villkorens formulering, för att undvika avvikelser jämfört med de krav som gäller för byggprojektet i övrigt.

Trafikverket åtog sig vid den muntliga förberedelse som mark- och miljödomstolen och Trafikverket genomförde den 20 augusti 2024 att ge in förslag till villkor avseende grundvattenbortledning från tunnlar i samtliga tillståndsansökningar inom projekt Ostlänken vid Nacka tingsrätt där sådana inte redan föreslagits. Nedan redovisas därför förslag till prøvotidsvillkor, prøvotidsföreskrift och särskilt villkor om åtgärdsprogram avseende bortledning av grundvatten från Hillestatunneln. Därutöver föreslår Trafikverket nedan en ändring i villkor 3 om groddjursstaket, i enlighet med vad länsstyrelsen efterfrågat.

Trafikverket anser fortsatt att villkor om buller och vibrationer inte behövs. Om mark- och miljödomstolen anser att de krav som gäller för den byggande verksamheten på land i detta fall behöver villkorsregleras särskilt också inom ramen för tillstånd till vattenverksamhet förordar Trafikverket att sådana villkor formuleras i enlighet med vad som angetts i mål M 4992-23 (Gerstabergr).

Ärendenummer
TRV 2023/92088
Motpartens ärendenummer
M 8654-23

Dokumentdatum
2024-11-22

Trafikverket har uppfattat att domstolen önskar förslag om villkor avseende utsläpp av länshållningsvatten. I målet har Trafikverket gjort ett generellt åtagande som lyder i byggskedet ska länshållningsvatten från byggschakt kontrolleras och genomgå erforderlig rening bestående av sedimentation, oljeavskiljning och vid behov pH-justering. Trafikverket anser det inte motiverat att villkorsreglera utsläpp av vatten i det aktuella målet, men för det fall domstolen finner det motiverat föreslår Trafikverket att åtagandet formuleras som ett villkor.

I likhet med mål M 5020-23, 5021-23 och 5022-23 förtydligar Trafikverket även vilka lägsta avsänkningsnivåer som gäller för grundvattenbortledning i de schakter och skärningar som ingår i ansökan.

Förslag till provotid, provotidsföreskrift och särskilt villkor för grundvattenbortledning från Hillestastunneln

Förslaget nedan baserar sig på det som Trafikverket föreslagit i sin ansökan till mark- och miljödomstolen vid Växjö tingsrätt avseende Kolmårdstunneln. Åtgärdsplanen kan ses som en precisering av kontrollprogrammet, men har det specifika syftet att erbjuda en detaljerad reglering av vilka åtgärder som ska vidtas om det uppmätta inläckaget överstiger prognoskurvan eller vid annan avvikelse eller oönskad händelseutveckling kopplad till inläckage av grundvatten under drivningen av Hillestastunneln. Genom att i ett särskilt villkor förbinda verksamhetsutövaren att, även vid straffansvar, utföra de åtgärder som på förhand tagits fram och samråtts med tillsynsmyndigheten garanteras på ett tydligt sätt både för tillsynsmyndigheten och verksamhetsutövaren att åtgärderna vidtas på det sätt som framgår av planen och inget annat. Det innebär bland annat att den redovisning som enligt åtgärdsplanen ska ske till tillsynsmyndigheten vid avvikelser innehåller en analys av orsakerna till avvikelsen och en bedömning av konsekvenserna. Redovisningen kan, om tillsynsmyndigheten eller Trafikverket anser att det finns ett sådant behov, tillställas en särskild granskningsgrupp av experter med särskild erfarenhet inom de teknikområden som aktualiseras av tunneldrivningen.

Åtgärdsplanen aktiveras av avvikelse eller oönskad händelseutveckling kopplad till inläckage av grundvatten i tunnelanläggningen. Med en ”avvikelse” menas ett överskridande (i oönskad riktning) av ett kontrollvärde. Ett kontrollvärde kommer att finnas för inläckage i form av en prognoskurva kopplad till utsprängd tunnelängd per drivningsfront. Kontrollvärden definieras i övrigt i kontrollprogrammet där kontrollvärden kan finnas i form av larm-/åtgärdsnivåer för variabler såsom till exempel grundvattennivå och vattenstånd eller vattenföring i sjöar och vattendrag.

Ärendenummer
TRV 2023/92088
Motpartens ärendenummer
M 8654-23

Dokumentdatum
2024-11-22

De effekter i omgivningen som har prognosticerats och sedan beskrivits och konsekvensbedömts i MKB är utgångspunkten för tillståndet för vattenverksamhet. Det betyder att tillståndet vilar på att de miljökonsekvenser som beskrivits i allt väsentligt innehålls. Med en ”oönskad händelseutveckling kopplad till inläckage av grundvatten” menas att en oönskad/negativ effekt som överskrider prognosen i MKB uppstår i omgivningen och att denna kan misstänkas vara orsakad av inläckaget av grundvatten i tunneln.

Åtgärdsplanen förutses bestå av fem övergripande steg:

1. Verifiering av mätresultat och utredning av orsak
2. Riskbedömning – Analys av effekter och konsekvenser av avvikelser
3. Utökade skyddsåtgärder eller skadeavhjälpande åtgärder, t.ex. hantering vid påverkan på brunnar, grundförstärkning.
4. Förnyad analys av risker och åtgärder vid otillräcklig effekt av steg 3
5. Temporärt stoppad framdrift

Villkoret utgår från att en åtgärdsplan har upprättats och givits in till tillsynsmyndigheten i god tid innan tunneldrivningen påbörjas. Men den formulering av villkoret som har föreslagits ska åtgärdsplanen vara upprättad och ingiven till tillsynsmyndigheten senast tre månader innan tunneldrivningen påbörjas.

Förslag till provotid och provotidsföreskrift

Trafikverket föreslår följande reglering, med angivande av att fastställandet av slutliga villkor för bortledningen skjuts på en provotid (U₁), under vilken tid provisoriska föreskrifter ska gälla (P₁) samt med tillägg av ett särskilt villkor:

”U₁. Under en provotid, räknad från den tidpunkt då grundvattenbortledningen inleddes för anläggandet av bergtunneln av Hillestatunneln till den tidpunkten då tunneldrivningen samt tätningsåtgärderna för denna tunnel avslutats, ska Trafikverket kontrollera grundvattenbortledningens effekter på omgivningen enligt nedanstående provisoriska föreskrift (P₁).

Senast två år efter provotidens utgång, när erfarenheter av de naturliga årstidsvariationerna för en färdig tunnel erhållits, ska Trafikverket sedan till mark- och miljödomstolen inkomma med förslag till slutliga villkor för det inläckage av grundvatten som ska vara tillåtet för Hillestatunneln.

Den provotidsredovisning som inlämnas till domstolen enligt första stycket ska redovisa:

Ärendenummer
TRV 2023/92088
Motpartens ärendenummer
M 8654-23

Dokumentdatum
2024-11-22

1. det inläckage av grundvatten som kontinuerligt uppmätts under provotiden,
2. de åtgärder för tätning som utförts för att begränsa detta inläckage,
3. inläckagets bedömda påverkan på allmänna och enskilda intressen samt
4. de överväganden som Trafikverket gjort i förhållande till punkterna 1–3 vid utformande av sitt förslag till slutliga villkor enligt första stycket.

Under provotiden och till dess annat bestäms ska följande provisoriska föreskrift gälla.”

”P1. Trafikverket ska under provotiden följa upp att inläckaget till Hillestatunnelns bergtunneldel och uppkommen omgivningspåverkan följer det som redovisats i miljökonsekvensbeskrivningen. Detta ska också redovisas till tillsynsmyndigheten enligt överenskommet tidsintervall. Som underlag ska Trafikverket före byggstart för respektive tunnel till tillsynsmyndigheten också redovisa en prognosmodell per drivningsfront över bedömd bergkvalitet, bedömt tätningsbehov samt en prognoskurva över det succesivt ackumulerade inläckaget. Denna prognoskurva ska ha som utgångspunkt det inläckage som bildat underlag för miljökonsekvensbedömningen, 86 L/min inbegripet spårtunnelröret samt nischer för driftutrymmen med mera.

Mätning av inläckaget ska utföras med intervall och metodik som bestäms i det kontrollprogram som tas fram i samarbete med tillsynsmyndigheten i enlighet med villkor 6.

I samband med rapportering till tillsynsmyndigheten ska Trafikverket, utöver de kontroller som utförs enligt kontrollprogrammet, redovisa:

- hur det uppmätta inläckaget förhåller sig till prognoskurvan
- bergkvalitet jämfört mot prognosticerad bergkvalitet
- utförda tätningsåtgärder jämfört med bedömt tätningsbehov

Redovisningen ska även innehålla en redogörelse över hur de i kontrollprogrammet uppmätta variablerna såsom grundvattennivåer, sättningsrörelser med mera förhåller sig till förväntade förhållanden.”

Förslag till villkor

Förslag till särskilt villkor om åtgärdsplan (i enlighet med vad Trafikverket förslagit i ansökan Kolmårdstunneln):

”För det fall det uppmätta inläckaget till Hillestatunneln överstiger prognoskurvan eller vid annan avvikelse eller oönskad händelseutveckling kopplad till inläckage av grundvatten i

Ärendenummer
TRV 2023/92088
Motpartens ärendenummer
M 8654-23

Dokumentdatum
2024-11-22

tunnelanläggningen ska Trafikverket vidta åtgärder i enlighet med en åtgärdsplan som ska upprättas och ges in till tillsynsmyndigheten tre månader innan tunneldrivningen inleds.”

Ändring i villkor 3 om groddjursstaket

”Inför trumläggning och omgrävningar i Dike som avvattnar Rensjön och Tillflöde till dike som avvattnar Rensjön som utförs 1 mars till 30 september ska åtgärder för att förhindra att groddjur befinner inom arbetsområdet. Eventuella Groddjursstängsel ska installeras under perioden 1 oktober – 28 februari.”

Sammanställning av lägsta avsänkningsnivåer i schakter och skärningar

Anläggningsdel	KM-tal	Beskrivning av anläggning/åtgärd	Lägsta avsänkningsnivå
G21-009	21+040-21+660	Skärning, bitvis utskiftning	+32
G21-010	21+730-21+920	Skärning	+34
G21-004	21+920-23+640	Schakt för grundläggning av brostöd för Järnvägsbro över Trosaåns dalgång och Stationsvägen	+7
G24-002	24+780-26+010	Hillestatunneln södra förskärningskärning	+27
G26-001	26+022-26+095	Schakt för grundläggning av brostöd för Järnvägsbro över Gamla landsvägen	+34,5
G27-002	27+120-27+340	Schakt för grundläggning av brostöd för Järnvägsbro över Björnängen, Hillesta	+31

3 Yttrande över inkomna synpunkter på ansökan

Trafikverket konstaterar att aktbilagorna 30-39 inte innehåller någon information som föranleder svar från Trafikverket.

I kursiv stil sammanfattas/återges frågeställningar i remissyttrandena.

Ärendenummer
TRV 2023/92088
Motpartens ärendenummer
M 8654-23

Dokumentdatum
2024-11-22

3.1 Aktbilaga 24, [REDACTED]

Fastighetsägaren tar för givet att ianspråkstagande av mark av Trafikverket regleras framöver.

Svar: Bron över Trosaåns dalgång kommer att gå över en del av fastigheten [REDACTED] och den delen av fastigheten kommer att beröras av schakt för brostöd, anläggande av spont för brostöden och av anläggandet av erosionsskydd vid Trosaån. På en del av fastigheten kommer det även att finnas en etableringsyta.

Inget ianspråktagande av mark kommer att göras utifrån vattenverksamheten men den mark som tas i anspråk enligt järnvägsplanen kommer Trafikverket att reglera framöver.

3.2 Aktbilaga 26, Länsstyrelsen i Södermanlands län

Arbetstiden bör räknas från det att tillståndet vunnit laga kraft. Tiden för anmälan av anspråk på ersättning till följd av oförutsedd skada bör sättas till tio år från arbetstidens utgång

Svar: Frågan om från vilken tidpunkt arbetstiden ska löpa lämnas åt domstolen att avgöra. Trafikverket vidhåller att det är tillräckligt med hänsyn till vattenverksamhetens förväntade påverkan på omgivningen att tiden för oförutsedd skada anges till fem år.

Villkor 3: Länsstyrelsen anser att groddjursstaket ska installeras under de förutsättningar som anges i villkoret. Eventuella bör därför utgå ur villkorets sista mening.

Svar: Trafikverket accepterar Länsstyrelsens förslag att ordet ”eventuellt” ska strykas i sista meningen (se avsnitt 2 Villkorsreglering).

Det finns en poäng i att inte detaljstyra de tekniska lösningarna, men det gör också att kontrollprogrammen blir det verktyg som finns för att visa att MKN för vatten inte riskeras. Det är viktigt att Trafikverket för en kontinuerlig dialog med tillsynsmyndigheten under arbetets gång.

Svar: Trafikverket instämmer i vikten av en kontinuerlig dialog med tillsynsmyndigheterna och att kontrollprogrammet kommer vara ett viktigt verktyg.

Ärendenummer
TRV 2023/92088
Motpartens ärendenummer
M 8654-23

Dokumentdatum
2024-11-22

3.3 Aktbilaga 27, Trosa amatörfiskeklubb

Trosaåns amatörfiskeklubb understryker vikten av att planen för rening av vattnet från tunnelbygget följs och att noggranna kontroller av innehållet görs löpande samt att använda sig av grumlingskydd vid anläggningsarbetet i ån.

Svar: Trafikverket kommer löpande att kontrollera entreprenören samt genomföra recipientkontroll inom ramen för egenkontrollprogram. Krav ställs på att entreprenören ska kontrollera och rena länshållningsvatten innan det får släppas ut till recipient samt utföra övriga skyddsåtgärder såsom de beskrivs i tillståndsansökans avsnitt 8.3.3, vilket bland annat omfattar grumlingskydd.

3.4 Aktbilaga 28, Trosa kommun

Grundvattenförekomsten Tunsätter och kommunens vattentäkt vid Sörtuna. En revidering av vattenskyddsområdet pågår och en tidig avgränsning av nödvändigt skyddsområde visar att Ostlänken kommer att passera genom den tertiära skyddszonen. För Trosa kommun är det utomordentligt viktigt att Trafikverket förebygger samtliga händelser som riskerar att påverka grundvattenförekomsten och vattentäkten. Alla störningar som kan påverka grundvattnets kvalitet och kvantitet kan få långt gående konsekvenser för kommunens dricksvattenförsörjning.

Svar: Trafikverket har kännedom om pågående revidering av vattenskyddsområdet för Tunsätters grundvattenförekomst och Sörtuna vattentäkt. Om vattenskyddsområdet och föreskrifterna ändras innan Ostlänken anläggs så att järnvägsanläggningen hamnar inom den tertiära skyddszonen kommer Trafikverket att söka de dispenser och tillstånd som då erfordras. Trafikverket kommer vidta en rad skyddsåtgärder för att säkerställa att grundvattenförekomsten inte ska påverkas, t.ex. ska inga upplag och endast begränsade etableringsytor lagts inom grundvattenförekomsten och att särskild hänsyn ska tas vid val av vilka massor som ska läggas upp inom vattenförekomstens avrinningsområde. Ytterligare en åtgärd är att tunneldrivning planeras ske söderifrån, bl.a. i syfte att mass- och vattenhantering i byggskedet i huvudsak ska ske söder om tunneln och inte norr om, där grundvattenförekomsten finns.

Kommunen vill uppmärksamma Trafikverket på att det är fel kommun och län i rubriken på bilaga B.

Ärendenummer
TRV 2023/92088
Motpartens ärendenummer
M 8654-23

Dokumentdatum
2024-11-22

Svar: Trafikverket tackar Trosa kommun för informationen och konstaterar att felet endast avser rubriken och att innehållet i bilagan i övrigt är korrekt.

3.5 Aktbilaga 41, Statens Geotekniska Institut (SGI)

SGI noterar att Trafikverket yrkar om tillstånd att leda bort allt inläckande grundvatten i bygg- och driftskede från bergtunnlar och skärningar i jord och berg. Kontrollprogrammets utformning blir viktig för att kunna utföra de skyddsåtgärder och försiktighetsmått som behövs för att förhindra, upptäcka och åtgärda negativa effekter för omgivningen.

Ansökningshandlingarna innehåller en mycket kortfattad beskrivning av kontrollprogrammet och vi förutsätter att det kontrollprogram som kommer tas fram tar erforderlig hänsyn till risker förknippade med markmiljö och geoteknisk omgivningspåverkan.

Svar: Trafikverket håller med SGI om att kontrollprogrammet och dess utformning är viktiga. Inte minst är det en betydelsefull del av det prövotidsförfarande som Trafikverket nu föreslår avseende grundvattenbortledningen i Hillestatunneln och dess effekter i omgivningen. Trafikverket föreslår nu även att en särskild åtgärdsplan kopplad till kontrollprogrammet för tunneln ska ges in och följas.

I underlaget bilaga C Teknisk beskrivning redovisas i figur 24 en strategi för åtgärder för att begränsa grundvattenbortledning och grundvattenpåverkan. SGI ser positivt på strategins principer men vill lyfta frågan om det behövs ett förtydligande angående gränsvärden och riktlinjer för när respektive åtgärd ska vidtas.

Svar: Kontrollprogrammet kommer att innehålla förutbestämda larm- och åtgärdsnivåer för när åtgärder ska vidtas (kontrollvärden). Vilka åtgärder som ska vidtas vid överskridande av kontrollvärden kopplade till grundvattenbortledningen i tunneln kommer att beskrivas i den särskilda åtgärdsplan som Trafikverket nu föreslår ska ges in till tillsynsmyndigheten före byggstart.

Grundvattenmätningar saknas på flera platser enligt bilaga C Teknisk beskrivning med underbilagor där det planeras grundvattensänkningar. På vissa av de platserna nämns även risken för artesiskt tryck. SGI anser att Trafikverket bör utreda riskerna för artesiskt tryck och bottenuppträckning inför miljödomstolens tillstånd, angående vattenverksamhet, då det direkt påverkar påverkansområdet och behov av avhjälpande åtgärder.

Ärendenummer
TRV 2023/92088
Motpartens ärendenummer
M 8654-23

Dokumentdatum
2024-11-22

Svar: Riskerna för artesiska tryck och bottenuppträckning har utretts inom den redan utförda systemhandlingsprojekteringen. Där det har bedömts föreligga risk för artesiska tryck har det beaktats vid bedömningen av omgivningspåverkan. Dessa frågor kommer också att utredas djupare och hanteras inom detaljprojekteringen av anläggningen innan byggstart. Markarbetena kommer att planeras så att bottenuppträckning, och därmed påverkan på grundvattenförhållandena, förhindras.

SGI noterar att det finns en dagvattenledning och en grävd brunn i sättningskänslig mark vid anläggningsdel V25-002. SGI kan dock inte se att effekterna på ledningen, på grund av grundvattensänkningen, har redovisats. SGI anser att det vore bra med ett förtydligande angående sättningar i ledningen.

Svar: Trafikverket uppfattar att SGI menar att en dagvattenledning i sättningskänslig mark och en grävd brunn finns inom påverkansområdet för Hillestatunneln med förskärning (vattenverksamhet G24-002) och brunnar för uttag av processvatten (G25-001). Den beskrivna dagvattenledningen är i själva verket en trumma under en mindre enskild väg. Trafikverket har identifierat att trumman ligger i sättningskänslig mark, men sättningarna bedöms bli små på grund av relativt liten lermäktighet. Risken för effekter på trumman och eventuella åtgärder kommer dock att utredas vidare inom detaljprojekteringen före byggstart. Trafikverket kommer att kravställa gentemot entreprenör att funktionen inte får försämrats, och ledningen kommer att övervakas inom kontrollprogrammet.

För Trafikverket,
Anna-Pia Johansson
verksjurist